

Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog

Digitaal onderwijsprogramma voor de bovenbouw van het primair onderwijs t/m de bovenbouw van het voortgezet onderwijs.

Docentenhandleiding

'De Brooddeeling te Koewacht aan de grens' (Foto archief Willy Verschraegen)

Als gevolg van de vlucht van ca. 1 miljoen Belgische inwoners naar Nederland in het najaar van 1914, ontstond in België een gebrek aan brood. Met de Duitse bezetters werd overeengekomen dat in Nederland gebakken brood aan de grens mocht worden overgedragen aan de in België achtergebleven bevolking. Mensen staan aan het begin van de Kerkstraat in Koewacht al klaar met manden en kruitwagens om het brood mee te nemen dat is aangevoerd met de bakkerskar op Nederlands gebied, achter de draad (midden op de foto). De grens is op deze foto nog afgezet met kippengaas dat in juni 1915 zal dat worden vervangen door de elektrische draad: 'den Doodendraad', waarop een spanning van 2000 Volt stond.

Voor de herdenking '100 jaar 'Den Doodendraad' Koewacht' op 12 september 2015 is een stukje van de draad gereconstrueerd met het doorgangshek, zoals dat ook exact op deze plaats heeft gestaan (Foto Robby Wijnacker).

Inhoud	Pagina
• Inleiding	3
• Het project	
○ Erfgoededucatie	
○ Historisch denken	
○ Opzet van de lessen	4
○ Introductie les	
▪ Kijkwijzer voor bronnen	
○ Kern les	
○ Reflectie les	
○ Multiperspectivisch	5
○ Kerndoelen en eindtermen	
• Aan de slag! Achtergrondinformatie en lesideeën over Zeeland tijdens WO I	6
○ Prezi-presentatie	
0. Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog	7
1. Vluchtelingen	10
2. Doodendraad	13
3. Smokkel en spionage	15
4. Vliegtuigen, bommen en zeemijnen	17
5. Op rantsoen	19
6. Anti-annexatie	20
• Bijlage: websites, adressen en literatuur	22
• Colofon	25

Inleiding

Een project over Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog. Wat weten wij er van?

Dit project laat zien dat, hoewel neutraal, Nederland en in het bijzonder Zeeland, wel degelijk veel gemerkt heeft van een oorlog die aan het land voorbij leek te gaan. Het is het verhaal over Zeeland én over de specifieke situaties in de Zeeuwse regio's: Walcheren, Noord- en Zuid-Beveland, Zeeuws-Vlaanderen, Schouwen-Duiveland en Tholen. Aan de hand van veel digitaal bronnenmateriaal wordt het verhaal van Zeeland getoond. In de lesideeën verderop in deze handleiding kunt u een keuze maken uit lessen bij de thema's.

Het project is ontstaan vanuit de wens om de verschillende deelprojecten die door de (gemeente-)archieven in Zeeland waren ontwikkeld, te bundelen tot één verhaal over Zeeland. De gemeentearchieven van Schouwen-Duiveland, Goes, Kapelle, Tholen, Vlissingen, Sluis, het Zeeuws Archief, ZB Planbureau en Bibliotheek van Zeeland | Beeldbank en de Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen hebben aan dit project hun medewerking verleend. In de lesideeën zijn diverse Zeeuwse deelprojecten opgenomen.

Lokale projecten en activiteiten, locaties met sporen die nog te vinden zijn, een lijst met gastdocenten die een verhaal over de Eerste Wereldoorlog in de klas willen vertellen, verwijzingen naar verschillende websites en literatuur treft u aan in de bijlage achterin deze handleiding en op www.zeeuwseankers.nl.

De landelijke website www.eerstewereldoorlog.nu brengt informatie over de situatie van Nederland tijdens WO I, landelijke projecten en activiteiten.

In de geschiedenismethodes komt de Eerste Wereldoorlog slechts summier aan bod. Dit project geeft veel informatie om deze oorlog uitgebreider in de klas te behandelen. Het thema vluchtelingen is op dit moment actueel. Het thema vluchtelingen in het WO I-verhaal kunt u aan laten sluiten bij de hedendaagse vluchtelingenproblematiek. Ook het thema van de zogenaamde 'doodendraad' (elektrische draadversperring tussen Nederland en België) is met de bouw van steeds meer muren tussen landen brandend actueel. Behalve bij geschiedenis sluit het project aan bij vredeseducatie, burgerschapsvorming, wereldoriëntatie, Nederlandse taal, cultuureducatie.

Het project

Dit project bestaat uit:

- Een Prezi-presentatie 'Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog'
- Een digitale docentenhandleiding op [Zeeuwse Ankers](http://www.zeeuwseankers.nl) met lesideeën bij de thema's.

Erfgoededucatie

Onderwijs in cultureel erfgoed kan een verbindend thema zijn tussen verschillende kerndoelen. Aan de hand van een onderwerp over cultureel erfgoed kan een vakoverstijgende opdracht gegeven worden, waardoor ook de kerndoelen van andere vakken aan de orde komen. Leerlingen werken binnen zo'n vakoverstijgende opdracht aan identiteitsvorming en het vergroten van historisch besef en historisch redeneren, het vergroten van de verbondenheid met de eigen omgeving en het vergroten van een cultureel bewustzijn en burgerschap. Deze doelen kunnen bereikt worden door vaardigheden in te zetten als waarnemen, herkennen, verklaren, verbeelden, analyseren en waarderen.

Historisch denken

Lessen over cultureel erfgoed zetten aan tot historisch denken en redeneren. Hiervoor is het belangrijk de leerlingen zelf aan de slag te laten gaan met het stellen van vragen, het gebruik van historische bronnen, het vormen van een context en het geven van een mening.

Bij historisch besef gaat het om de (complexe) relatie tussen interpretatie van het verleden, perceptie van de hedendaagse werkelijkheid en toekomstverwachtingen.

Opzet van de lessen

Het project bestaat uit 7 lessen; een algemene introductie les en daarna 6 deelthema lessen. Bij ieder thema zijn lesideeën gegeven.

De klas kan na de introductie les ook in 6 groepen verdeeld worden, waarbij iedere groep een deelthema onderzoekt. Er kan van het totale onderzoek een muurkrant, digitale presentatie, tentoonstelling, etc. gemaakt worden.

Bij het plannen van de lessen is de volgende opzet gebruikt:

- Introductie les en voorkennis activeren d.m.v. Prezi-presentatie
- Kern les: aan de slag met de lesideeën/onderzoeksopdrachten
- Reflectie les

Introductie les

Bij de introductie les wordt de Prezi-presentatie met diverse bronnen gebruikt.

Tijdens de presentatie worden de leerlingen aangespoord om goed te kijken naar de getoonde bronnen. Door middel van het stellen van vragen wordt dit waarnemen aangespoord en gestuurd.

Kijkwijzer voor bronnen

- ❓ **Wat voor soort bron is het? (bijvoorbeeld ooggetuigenverslag, dagboek, brief, officieel document, affiche, krantenartikel, foto, film, spotprent)**
- ❓ **Wat zie je op deze bron?**
- ❓ **Waar is de bron gemaakt?**
- ❓ **Wanneer is de bron gemaakt?**
- ❓ **Bij welk thema hoort deze bron?**
- ❓ **Wat vertelt deze bron over het thema?**
- ❓ **Wie zou de maker van deze bron kunnen zijn?**
- ❓ **Welke bedoeling kan de maker van deze bron gehad hebben?**
- ❓ **Hoe betrouwbaar is deze bron?**
- ❓ **Hoe bruikbaar is de bron?**
- ❓ **Wat zou je nog meer willen weten over deze bron?**

Kern les

Tijdens de kern les wordt een thema uitgekozen waar de leerlingen onderzoek over gaan doen. Het thema wordt met de Prezi-presentatie ingeleid. Bij de thema's zijn lesideeën gemaakt (zie hierna). De leerlingen verwerken hun onderzoek in een werkstuk of presentatie.

De kern les kan verrijkt worden door het inzetten van een gastdocent in de les. De SSEW (Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog) biedt in een lijst met gastdocenten diverse onderwerpen aan. Bij sommige onderwerpen kan een bezoek gebracht worden aan een plek waar nog resten van de oorlog te zien zijn. Zie hiervoor de bijlage achteraan.

Reflectie les

Nadat de opdrachten zijn gemaakt en de resultaten zijn gepresenteerd kunnen de leerlingen reflecteren op hetgeen door hen is geleerd en op hun eigen functioneren.

Multi perspectivisch

Bij de opdrachten kan het onderwerp vanuit verschillende invalshoeken worden bekeken:

- Individueel
- Politiek
- Economie
- Cultuur
- Natuur
- Sociaal

Kerdoelen en eindtermen

- De leerling kan bronnen raadplegen, vragen stellen bij de bronnen en informatie opzoeken om de vragen te beantwoorden.
- De leerling leert de lokale Zeeuwse geschiedenis te koppelen aan de nationale en Europese geschiedenis.
- De leerling kan het verhaal bij het erfgoed plaatsen in de tijd en relateren aan hoe mensen in een bepaalde tijdsperiode woonden, leefden en werkten en daarbij de verschillen en overeenkomsten noemen met nu.
- De leerling analyseert en ziet verbanden. De leerling kan feit en interpretatie, oorzaak en gevolg aangeven.
- De leerling geeft zijn eigen mening en onderbouwt die mening.
- De leerling doorziet zijn eigen functioneren en geeft verbeterpunten aan.

Voor uitgebreide informatie over kerndoelen en eindtermen, zie:

- [Wereldoorlogen:wat moeten de leerlingen p.o. en v.o. kunnen en kennen?](#)
- [kerndoelen primair onderwijs](#)
- [kerndoelen voortgezet onderwijs onderbouw](#)
- [examenprogramma geschiedenis](#)

Aan de slag!

Algemene introductie les

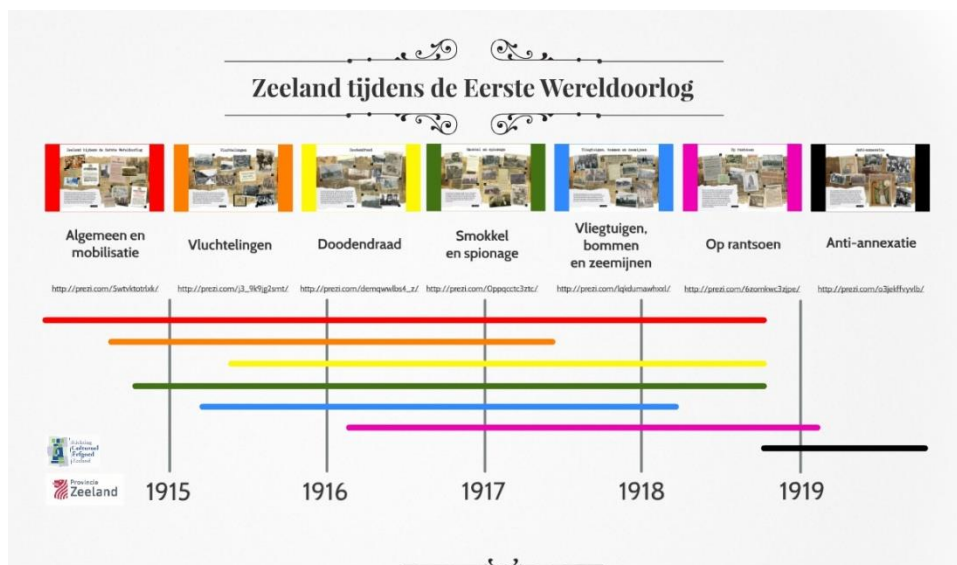
De algemene introductie les activeert de voorkennis van de leerlingen over de Eerste Wereldoorlog. Zie ook de geschiedenismethode les en

- Canonvenster WO I entoen.nu met filmpjes p.o. en v.o.
- Landelijke website eerstewereldoorlog.nu
- Website SSEW
- Omroep Zeeland, aflevering 1 [Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog](#)

De WO I voorkennis wordt geactiveerd door te vragen over (het ontstaan van) de oorlog: de Oostenrijkse troonopvolger Frans Ferdinand werd vermoord, verstoord machtsevenwicht, de bondgenootschappen, het begrip neutraliteit, loopgraven, gifgas, het gebruik van dieren,

Prezi-presentatie

De Prezi-presentatie opent met de tijdbalk, die de loop van de oorlogsgeschiedenis toont. Via de links onder de thema's wordt de Prezi per thema gestart. De laatste dia van iedere Prezi-presentatie geeft meer informatie, zoals de geografische spreiding of een tijdlijn. Deze informatie wordt met een nieuwe Prezi-presentatie gegeven.

[Prezi-presentatie Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog](#)

0. Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog

Na de fatale aanslag op aartshertog Frans Ferdinand van Oostenrijk op 28 juni 1914 ontstaat grote onrust in Europa. Eind juli dreigt een oorlog tussen twee machtsblokken. Duitsland, Oostenrijk-Hongarije en het Ottomaanse Rijk staan tegenover Frankrijk, Groot-Brittannië en Rusland. De oorlog die kort daarop uitbreekt duurt vier jaar en gaat de geschiedenis in als de Eerste Wereldoorlog.

Nederland kiest geen partij. Het is neutraal en het doet er alles aan om dit zo te houden. Toch roept de regering eind juli 1914 500.000 volwassen mannen op om de grenzen te verdedigen. Ze moeten voorkomen dat Duitse soldaten Nederland binnenvallen. Een deel van de soldaten moet naar Zeeuws-Vlaanderen, want daar grenst de provincie Zeeland aan België. Vanaf begin augustus veroveren Duitse soldaten in zes weken tijd België, behalve een stukje in het zuidwesten van het land, achter de rivier de IJzer. In vier jaar tijd sneuvelen daar in de loopgraven honderdduizenden soldaten.

Zeeland ligt op nauwelijks 70 kilometer van het Belgische slagveld. Ver af, maar toch dichtbij. Aan tal van zaken is ook in Zeeland te merken dat het oorlog is: overal soldaten, honderdduizenden vluchtelingen, een dodelijke elektrische grensafsluiting, vergissingsbombardementen op Nederlands grondgebied, levendige smokkel en gebrek aan levensmiddelen.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - mobilisatie](#)

[Zeeuwse Ankers - internering](#)

Startpagina [Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Algemeen verhaal

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, algemeen en mobilisatie](#)

Opdrachten p.o.

Na de introductie door de docent maak je een woordveld met in het midden 'Eerste Wereldoorlog'. Probeer zoveel mogelijk begrippen, gebeurtenissen, jaartallen, namen en landen te herinneren uit het verhaal van de introductie les en zet die in je woordveld.

Je mag ook foto's en ander bronmateriaal opplakken. Schrijf er bij wat het is en waar de bron vandaan komt.

[entoen.nu WO I Nederland](#)

Test je kennis over WO I [Quiz](#)

Opdrachten v.o. onderbouw

Verzamel afbeeldingen op Pinterest. Maak met een groepje een collage met een tijdbalk.

Zoek op www.europeana.eu in totaal 8 afbeeldingen over verschillende onderwerpen uit de Eerste Wereldoorlog. Zijn er ook afbeeldingen bij uit Zeeland denk je? Bespreek met je medeleerlingen

welke onderwerpen jullie allemaal gevonden hebben. Zoek de achtergrondinformatie over deze onderwerpen op en schrijf het er bij. Zet de afbeeldingen op een tijdbalk. Geef met een rode streep onder ieder onderwerp aan welke onderwerpen ook voor Zeeland golden. Kijk daarvoor op [Zeeuwse Ankers](#) en 'gerelateerde verhalen' aan de rechterkant van de pagina. Presenteer met je groepje wat je gevonden hebt.

[entoen.nu WO I Nederland](#)

Test je kennis over WO I [Quiz](#)

Opdrachten v.o. bovenbouw

Oriënteer jezelf over WO I door de bronnen te bekijken;

[Schooltv WO I](#)

[Eerstewereldoorlog.nu](#)

[Studiecentrum Eerste Wereldoorlog](#)

Test je kennis over WO I [Quiz](#)

Hoofdvragen:

Hoe kon deze oorlog ontstaan? Hoe verliep deze oorlog? Denk je dat deze oorlog te voorkomen was?

Wat merkte Zeeland van de oorlog?

Bedenk zelf deelvragen.

Bronnen WO I Zeeland:

[Zeeuwse Ankers](#)

[Zeeuws Archief](#)

[Gemeentearchief Goes](#)

[Gemeentearchief Goes panelen WO I](#)

[Gemeentearchief Schouwen-Duiveland](#)

[Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ppt WO I](#)

[Beeldbank Zeeland](#)

[Omroep Zeeland Zeeland tijdens WO I](#)

Mobilisatie

Toen duidelijk werd dat er een oorlog zou uitbreken, mobiliseerde Nederland op 1 augustus zijn leger. Je kon maar nooit weten.....

Er brak paniek uit. Dat zou wel eens kunnen betekenen dat ook Nederland bij de oorlog betrokken zou kunnen raken. Alle mannen tot 40 jaar die ooit in dienst geweest waren moesten weer het leger in. Het leger vorderde paarden en automobielen.

Mensen haalden hun geld uit de ouwe sok en sloegen aan het hamsteren.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Omroepzeeland Mobilisatie](#) (TV uitzending 5 min)

[Afkondiging staat van oorlog](#)

[Ansichtkaart gemobiliseerde soldaten](#)

[Ansichtkaart mobilisatie tekst](#)

[Ik heb mijn hart in Zierikzee verloren, tekst](#)

[Ik heb mijn hart in Zierikzee verloren lied](#)

[Krantenartikel Inkwartiering](#)

[Geschiedenis mobilisatie door v.d. Hoeven](#)

Opdrachten p.o. en onderbouw v.o.

Mobilisatie. Er kwamen Nederlandse troepen in de stad, die Nederland moesten verdedigen, want er zou ook hier best eens oorlog kunnen komen. De soldaten werden vaak ingekwartierd. De inwoners

van de stad moesten 2, 3, of zelfs 4 onbekende soldaten in huis opnemen en voor een deel ook verzorgen. Zo was dat tussen 1914 en 1918.

Maak deze opdracht met een groepje van drie leerlingen. Schrijf eerst op wat 'mobilisatie' en 'inkwartiering' betekent. Stel, er worden in jouw gezin soldaten ingekwartierd. Wat zou dat betekenen voor jullie gezin? En wat betekent het voor de soldaten? Bedenk voor- en tegenargumenten met je groepje en breng die argumenten in tijdens een klassendiscussie of speel het onderwerp uit in een rollenspel.

[Omroepzeeland Mobilisatie](#) (TV uitzending 5 min)

Opdrachten v.o. bovenbouw

Nederland was neutraal. Waarom brak er paniek uit toen Nederland op 1 augustus het leger mobiliseerde? Waarvoor werden de soldaten ingezet? Wat betekende het voor de soldaat, zijn gezin, zijn bedrijf of werk, dat hij gemobiliseerd werd? In steden en dorpen moeten inwoners 2, 3, of zelfs 4 onbekende soldaten in huis opnemen en voor een deel ook verzorgen (inkwartieren).

Opdracht. Schrijf een dagboekbladzijde in het 'Dagboek van soldaat(naam)', waarin je de situatie van de gemobiliseerde soldaat beschrijft. Wat betekende het ingekwartierd zijn voor het gezin waar de soldaat verbleef?

[Omroepzeeland Mobilisatie](#) (TV uitzending 5 min)

[Soldatenverzen](#)

[NPO geschiedenis Mobilisatie Nederland](#)

1. Vluchtelingen

Net zoals nu in de wereld zijn aan het begin van de Eerste Wereldoorlog mensen op de vlucht. De eerste vluchtelingen zijn rijkere mensen die al in een vroeg stadium een goed dak boven hun hoofd zoeken in Zeeuws-Vlaanderen. Begin september 1914 volgen mensen met minder of geen geld. De Zeeuwse overheid heeft geen opvang geregeld. Bewoners richten hulpcomités op.

Op 10 oktober 1914 valt de havenstad Antwerpen in Duitse handen. Meteen komt een grote stroom vluchtelingen op gang. In totaal meer dan een miljoen Belgen slaan op de vlucht. Om iedereen onderdak en voedsel te geven, maakt de Nederlandse regering een plan om de vluchtelingen te spreiden over het land. Een groot deel blijft in Zeeuws-Vlaanderen. Anderen komen terecht op de Zeeuwse eilanden en in de rest van Nederland.

Ook over zee zoeken mensen een veilig heenkomen. Vissers uit het Belgische Heist vinden onderdak in Cadzand en komen daarna in Zierikzee terecht. Ook Belgische soldaten die niet meer willen vechten slaan op de vlucht naar Nederland. Als ze de grens met Nederland passeren moeten ze hun wapens afgeven. De soldaten komen terecht in kampen in het midden van het land, ver weg van de grens.

Meer informatie over dit thema....

[Zeeuwse Ankers - vluchtelingen](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Vluchtelingen](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Belgische vluchtelingen foto](#)

[Kaartje vluchtelingenstromen door Zeeland](#)

[Kind zoekt ouders document](#)

[Aantallen vluchtelingen per gemeente](#)

[Belgisch vluchtelingen comité](#)

[Barakken Kloosterzande](#)

[Verplaatsbaar ziekenhuis Vlissingen](#)

[Registratie van vluchtelingen](#)

[Situatie in een dwangarbeiderskamp](#)

[Frans gedicht vluchteling Tholen](#)

[Omroep Zeeland Vluchtelingenkamp Hontenisse](#) (5,30 min)

Vragen bij de bronnen:

Waar komen de vluchtelingen vandaan? Waarom komen de vluchtelingen daar vandaan? Waar vluchten de mensen voor? Waar gaan de vluchtelingen naar toe? Waarom gaan ze daar naartoe? Welke transportmiddelen hebben ze?

Hoeveel vluchtelingen zijn er ongeveer in Zeeland terechtgekomen? Hoeveel in jouw gemeente?

Hoe was de vluchtelingenopvang geregeld?

Opdrachten p.o.

Jij bent een vluchteling die vanuit een veilige Zeeuwse stad of dorp (zie de bronnen) een Ansichtkaart naar je thuisland stuurt. Voor de voorkant gebruik je een foto van een vluchteling. Je kunt ook zelf een foto maken.

Op de achterkant komt het adres waar de kaart naartoe gestuurd wordt, bijvoorbeeld je ouders, of een achtergebleven vriendje. Je schrijft op de kaart een verhaaltje over de aankomst van jezelf als vluchteling in de opvangplaats. En je beschrijft de situatie ter plekke.

Voor ideeën kijk je op www.europeana.eu. Zoek op: Zeeland eerste wereldoorlog

Diverse foto's: [Foto's Gemeentearchief Goes](#)

Neem een krantenartikel mee over de hedendaagse vluchtelingenproblematiek. Wat is het probleem: waar komen de vluchtelingen vandaan, waarom zijn ze op de vlucht geslagen, wat nemen ze mee, waar gaan ze naar toe, hoe wordt de opvang van die vluchtelingen geregeld, wat vinden de bewoners in de opvangplaats daar van?

Bekijk de bronnen hierboven en;

[Vluchtelingen foto's](#)

[GIDS50](#)

Wat zijn de verschillen en overeenkomsten met de vluchtelingen uit WO I? Maak een muurkrant over de situatie toen en nu.

Opdrachten v.o. onderbouw en bovenbouw:

Onderzoeksvraag: 'Zaten er Belgische vluchtelingen in mijn woonplaats/gemeente?'

Waar kwamen deze vluchtelingen vandaan? Ga naar de databases met de namen van duizenden vluchtelingen uit België, die tijdens de Eerste Wereldoorlog in Zeeland zijn opgevangen. Kies één persoon uit. Zoek uit waar hij/zij naartoe is gegaan en hoe het hem/haar verder vergaan is. Zoek ook een afbeelding daarbij op internet en motiveer je keuze.

Gebruik de aangeleverde bronnen en ga naar onderstaande websites.

Bronnen:

[Zeeuws Archief Database vluchtelingen](#)

[GIDS50](#)

[Zeeuwen gezocht uitleg](#)

[Database Belgische vluchtelingen](#)

[PZC Blog Belgische vluchtelingen](#)

[Omroep Zeeland Vluchtelingenkamp Hontenisse](#) (5,30 min)

[Gemeentearchief Goes Belgische vluchtelingen](#)

[Gemeentearchief Vlissingen Belgische vluchtelingen](#)

[Photobase Vlissingen](#) > zoek bijv op jaartal

[Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ppt WO I](#)

Opdrachten v.o. bovenbouw

Vluchtelingen vroeger/nu. Bestudeer de vluchtelingenproblematiek in Zeeland tijdens WO I.

Lees [Zeeuwse Ankers Belgische vluchtelingen](#)

Bronnen:

[Krantenbank Zeeland](#)

[Zeeuws Archief Database vluchtelingen](#)

[GIDS50](#)

[Zeeuwen gezocht uitleg](#)

[Database Belgische vluchtelingen](#)

[PZC Blog Belgische vluchtelingen](#)

[Gemeentearchief Goes Belgische vluchtelingen](#)

[Gemeentearchief Vlissingen Belgische vluchtelingen](#)

[Photobase Vlissingen](#) > zoek bijv op jaartal

[Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ppt WO I](#)

[Omroep Zeeland Vluchtelingenkamp Hontenisse](#) (5,30 min)

Opdracht: Bereid als burgemeester een bijeenkomst van de gemeente voor, waarbij de bewoners van jouw dorp of stad te horen krijgen dat er een Asielzoekers Centrum (AZC) komt. Gebruik verschillende invalshoeken om de bewoners voor te lichten: Problematiek van de vluchteling, problematiek van de gemeente, gevolgen voor de mensen die in de omgeving van het AZC wonen, kansen voor de lokale economie?, etc.

Na de uitleg van de 'burgemeester' volgt een discussie met de 'bewoners'. Probeer zoveel mogelijk voor- én tegenargumenten te bedenken over de komst van een AZC.

Gebruik bronnen hierboven en geschiedenisvoorbeelden, zoals [NPO geschiedenis](#)

[vluchtelingenstromen](#) om de mensen voor te lichten over hoe het tijdens WO I en daarna ging met bijv. de opvang van grote hoeveelheden vluchtelingen en een middel als de doodendraad om vluchtelingen tegen te houden.

Opdracht Goes: [Gemeentearchief Goes Lesbrieven vluchtelingen](#)

2. Doodendraad

De Duitse bezetter gaat in België op zoek naar een manier om de smokkel tegen te gaan. Ze willen verhinderen dat burgers, spionnen en deserteurs de grens oversteken. Er komt een hekwerk langs de gehele Belgisch-Nederlandse grens. De bouw start in april 1915. Nog diezelfde zomer is het klaar. Het is een versperring bestaande uit drie rijen prikkeldraad. De middelste draad staat onder een spanning van 2000 volt.

Wie de draadversperring aanraakt is op slag dood. Tientallen mensen komen om het leven. Maar mensen zijn ook slim en vindingrijk. Tussen de stroomdraden klemmen ze houten tonnen zonder bodem en speciaal gemaakte passeursramen. Toch blijft het levensgevaarlijk. Het omkopen van Duitse soldaten gebeurt ook.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - doodendraad](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Doodendraad](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Geëlektrocuteerde kat foto](#)

[Reconstructie doodendraad](#)

[Reconstructie passeursraam](#)

[Documentaire Doodendraad v.o.](#)

[Omroep Zeeland Doodendraad](#) (5,37 min.)

Opdrachten p.o.

[Doodendraad VVV Zeeland video](#) (2,40 min)

Bekijk de video en kijk nog eens goed naar de foto's (bronnen) van de doodendraad. Waarom probeerden mensen lang de doodendraad te komen? Op welke manieren probeerden mensen langs de doodendraad te komen? Wat vind je van deze manieren? Bedenk met een groepje waarom jullie de doodendraad willen passeren. Bedenk mogelijkheden om de elektrische draad over te komen (mens en/of dier). Maak hier een tekening van en presenteer je plan voor de klas.

[Reconstructie passeursraam](#)

Opdrachten p.o. en v.o. onderbouw

[PZC herdenking Doodendraad](#)

[Omroep Zeeland Doodendraad Koewacht](#)

[Facebookpagina](#) en [filmpje](#) over de actie 'de Doodendraad leeft'.

Doe je met je school mee? Of bedenk voor jouw school een andere actie om de herinnering aan de Doodendraad actueel te houden.

Opdrachten v.o. bovenbouw

Bekijk de [documentaire de Draad](#) van Riëks Soepenber (12,54 minuten) en/of de NPO uitzending over de doodendraad [NPO geschiedenis Grens onder hoogspanning](#) (24 minuten).

Het verhaal van de doodendraad kan ook naar het 'nu' getrokken worden. In de televisieserie [De Muur](#) werden muren belicht die er over de hele wereld werden opgetrokken om bevolkingsgroepen buiten te sluiten.

Bedenk vragen voor een discussie over het opwerpen van een muur om bevolkingsgroepen buiten te sluiten. Belicht het probleem van verschillende kanten;

Individueel, politiek, sociaal, economisch.

3. Smokkel en spionage

Gedurende de oorlogsjaren krijgt Zeeuws-Vlaanderen te maken met een militair bestuur. Zo kan het leger makkelijker optreden tegen de smokkel van goederen en vee. Zaken die schaars zijn in België. En dat zijn er heel wat: paarden, koeien, olie, meel en boter; vrijwel alles.

Veel smokkelaars worden gesnapt. Ze zijn dan hun smokkelwaar kwijt, krijgen boetes en de overheid verbant ze zonder pardon uit Zeeuws-Vlaanderen. Eerst voor drie maanden en bij herhaling voor veel langer.

In Vlissingen zijn spionagediensten. Ze zetten netwerken op en onderhouden contacten met geheime agenten in België. Vaak doen ze een beroep op Belgische vluchtelingen. Deze vluchtelingen werken voor de Britten en de Fransen, maar ook voor de Duitsers.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - gevaarlijke handel](#)

[Zeeuwse Ankers - spionage](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Smokkelaars en spionage](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Smokkelaars

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Omroep Zeeland Doodendraad](#) (5,37 min.)

[Bladzijde uit het fotoalbum van uitgezette smokkelaars](#)

Vragen bij de bronnen:

Wat werd er gesmokkeld, waarom, door wie, waarmee, wat waren de gevaren, wat waren de straffen?

Opdrachten p.o

Smokkelen, is dat te voorkomen? Maak op een vel papier twee rijen; 'nodig' en 'niet nodig'. In de rij 'nodig' noteer je alle smokkelwaar die tijdens WO I schaars was en waarvan je vindt dat het goed is dat het bij de mensen komt en in de andere rij schrijf je smokkelwaar waarvan je vindt dat het niet nodig is. Maak er een illustratie (tekening) van smokkelwaar bij.

Welke straffen werden er aan smokkelaars uitgedeeld? Waarom werden er spullen gesmokkeld die niet echt nodig waren? Welke maatregelen zou jij bedenken om het smokkelen van onnodige goederen tegen te gaan?

[Zeeuwse Ankers Gevaarlijke handel](#)

[Smokkelen VVV Zeeland video](#) Ook nu wordt er gesmokkeld. Wanneer noem je iets smokkelen? Wat wordt er nu gesmokkeld?

Opdrachten v.o. onderbouw

Daar waar grenzen zijn wordt gesmokkeld. Des te meer als dat grenzen tussen oorlogvoerenden of een neutraal en oorlogvoerend land zijn. Tussen Zeeuws-Vlaanderen en België ontstond tijdens de Eerste Wereldoorlog een uitgebreid smokkelverkeer. [Zeeuwse Ankers Gevaarlijke handel](#)

Hoofdvraag; Waardoor ontstond/ontstaat het smokkelen van producten of mensen en dieren en wat kon/kun je ertegen doen?

Deelvragen; Wie waren de oorlogvoerende en de neutrale landen, waar werd de doodendraad aangelegd (teken het in op een kaart), wat was de smokkelwaar, welke maatregelen werden er door de overheid genomen tegen het smokkelen, wat voor consequenties had de draad,bedenk zelf nog een deelvraag.

Verwerk de deelvragen in een spannend verhaal. Bedenk een persoon die zijn geld probeert te verdienen met smokkelen en vertel over zijn avonturen als smokkelaar. Plak een zelfgemaakte foto bij het verhaal. Of maak een 'fotoverhaal' met onderschriften.

Opdrachten v.o. bovenbouw

[Zeeuwse ankers Gevaarlijke handel](#)

[Kennislinc Smokkelen door neutraal Nederland](#)

Lees de artikelen en onderzoek het smokkelen tijdens WO I in Zeeland.

Belicht het smokkelen van goederen en personen vanuit verschillende invalshoeken:

Individueel, politiek, economisch, sociaal.

Spionage

Opdrachten v.o. onder- en bovenbouw

Onderzoek spionage in neutraal Nederland/Zeeland. Waarom was er spionage in neutraal Nederland? Wie spioneerden er voor wie?

Lees het verhaal van de van spionage verdachte familie van Woringen in Domburg.

[Zeeuwse Ankers Spionage](#)

[Verdacht van spionage](#)

4. Vliegtuigen, bommen en zeemijnen

De Eerste Wereldoorlog is vooral een grondoorlog: bloedige lijf-aan-lijfgevechten, steeds grotere kanonnen en de eerste chemische wapens. Bij helder weer zien de Zeeuws-Vlamingen 's nachts de lichtflitsen van de kanonnen aan het front. Er is altijd gerommel te horen.

Het vliegtuig is nog niet zo heel lang uitgevonden. Slimme technici bouwen in snel tempo nieuwe toestellen. Het is een manier om vanuit de lucht het terrein te verkennen of bommen op de vijand te gooien.

Regelmatig vliegen toestellen van oorlogvoerende landen over het neutrale Nederlandse luchtruim. De inwoners van Zeeland zien of horen die vliegtuigen overkomen. Soms denken piloten dat ze al boven Belgisch grondgebied vliegen. Ze gooiden dan bij vergissing hun bommen op steden en dorpen in Zeeland.

De Nederlandse luchtmacht stelt niet veel voor. Piloten van de oorlogvoerende landen zetten, soms gedwongen en soms bewust (om niet langer te hoeven vechten), hun vliegtuig in Zeeland aan de grond. Daar komen dan veel nieuwsgierige mensen naar kijken. Nederlandse militairen halen de vliegtuigen uit elkaar, om ze naar het midden van het land te brengen. Daar zetten ze de toestellen weer ineen. Zo bouwt het leger met in beslag genomen oorlogsvliegtuigen een eigen kleine luchtmacht op.

Ook op zee is het gevaarlijk. Koopvaardijsschepen en vissersschepen krijgen het tussen 1914 en 1918 zwaar te verduren. Er liggen overal zeemijnen en die raken soms op drift. Ongelukken hebben regelmatig een fatale afloop. Zeemijnen spoelen ook aan op de Zeeuwse kust. Soms ontploffen ze, met veel schade tot gevolg.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - mijnopruiming](#)

[Zeeuwse Ankers - misbombardementen](#)

[Zeeuwse Ankers - oorlog op zee](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Vliegtuigen, bommen en zeemijnen](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Bommen op Zierikzee foto](#)

[Rekening schade bomaanslag Zierikzee](#)

[Krantenbericht](#)

[Advertentie slachtoffers](#)

[Ansichtkaart met vermelding bomaanslag Sluis](#)

[Ontploffing zeemijn Westkapelle](#)

[Omroep Zeeland de ramp van Westkapelle \(5,30 min.\)](#)

Vragen bij de bronnen:

Waar kwamen vergissingsbombardementen of ontploffende zeemijnen in Zeeland voor? Van welke landen? Waarom heet het vergissings- of misbombardement?

Lied

*Leidekker met zijn vrouw en kind,
in Zierikzee geacht, bemind.
Viel daar pardoes een bom in huis
en dode met een hels gedruis.
Drie mensen slaapten op hun bed.
Slachtoffers van de oorlogspret.
Een bomaanval in Zierikzee.
Bracht grote angst en vreze mee.
Een bomaanval, neutrale land.
Is dat voorwaar, geen grote schand!*

Een Zeeuws lied over het bombardement op Zierikzee in de nacht van 29 en 30 april 1917. Bij dit bombardement kwamen drie mens om het leven: 'Leidekker met zijn vrouw en kind'. Zierikzee werd door een Engelse piloot aangezien voor Zeebrugge, waar Duitse onderzeeboten moesten liggen. [Lied bomaanslag Zierikzee](#) Opname uit 1967, gezongen door mevrouw Antheunisse- van Dommelen te Middelburg.

Opdrachten p.o.

Beluister het lied en lees de tekst. Bekijk de foto's/bronnen van bombardementen op jouw dorp, stad, of regio. Verplaats je in één van de volgende personen; de piloot van het vliegtuig die op de verkeerde plek bommen afwierp, de burens van Leidekker (of andere getroffen familie), de burgemeester van Zierikzee (of van jouw gemeente), en schrijf een eigen tekst, voor de krant, of voor een lied of gedicht.

Opdrachten v.o. onderbouw

Onderzoek of er vergissingsbombardementen of ontploffende zeemijnen in jouw omgeving waren. Zoek het ontplofte gebied op op een kaart. Als er bombardementen in jouw omgeving waren, hoe ziet die plek er op dit moment uit? Maak eventueel een foto.

Bronnen:

[Prezi bommen, vliegtuigen en zeemijnen](#) geografisch overzicht

[Zeeuwse Ankers misbombardementen](#)

www.krantenbankzeeland.nl Zoeken op bijv. 'Bomaanslag op Zierikzee' 1914-1918

[Photobase Vlissingen](#) > Volg de link en kies in de (onderliggende) velden voor Vlissingen/Oorlog 1914-1918/Vliegtuigen en dan zoeken.

[Ontploffing zeemijn Westkapelle](#)

[Omroep Zeeland de ramp van Westkapelle](#) (5,30 min.)

[Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ppt WO I](#)

Opdrachten v.o. bovenbouw

[Lesbrief vergissingsbombardeмент](#) Deze lesbrief van het Gemeentearchief Goes kan voor heel Zeeland toegepast worden.

Bronnen:

[Prezi vliegtuigen, bommen en zeemijnen](#) geografisch overzicht

[Krantenbank Zeeland](#)

[Nationale Krantenbank](#)

[Zeeuwse Ankers misbombardeментen](#)

[Ontploffing zeemijn Westkapelle](#)

[Omroep Zeeland de ramp van Westkapelle](#) (5,30 min.)

[Zeeuws Archief Verhalen WO I](#)

[Zeeuws Archief](#) > zoeken > archieven en dan invoeren nr 643. Verzameling A. Mijs, 1900-1950:

5. Op rantsoen

Direct na het uitbreken van de oorlog slaan in Nederland mensen op grote schaal levensmiddelen in (hamsteren). Ook potten mensen hun muntgeld op. De Nederlandse regering houdt met maatregelen, onder andere de Levensmiddelenwet, de economie toch draaiende. De Nederlandsche Overzee Trustmaatschappij kan in het begin de import van goederen op peil houden. Voor Engeland is de doorvoer van een deel van deze goederen naar Duitsland een doorn in het oog. Nederland schippert tussen de wensen van de Duitsers en de Britten.

In de loop van 1916 daalt de invoer van goederen. De regering komt opnieuw in actie. Door de start van een duikbotenoorlog in februari 1917 zijn de problemen nog groter. Aanvoer vanuit zee is niet meer mogelijk. Er ontstaan tekorten. Levensmiddelen en brandstoffen gaan op rantsoen. Verdeling gebeurt met een systeem van bonnen.

Boeren moeten meer broodgranen telen en minder andere gewassen zoals suikerbieten, vlas, uien en maanzaad. Ook na afloop van de oorlog blijven de rantsoeneringsmaatregelen gelden tot er weer voldoende grondstoffen en voedsel zijn.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - gevaarlijke handel](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Op rantsoen](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Krantenartikel Schaarste](#)

[Krantenartikel Distributie](#)

[Krantenartikel Op de bon](#)

[Omroep Zeeland lamsoor en zeekraal](#) (5,31 min.)

Vragen bij de bronnen:

Wat voor producten waren op rantsoen? Hoe werden producten eerlijk onder de mensen verdeeld? Kijk ook bij het onderwerp 'smokkel'.

Opdrachten p.o.

www.europeana.eu Lees het verhaal vanaf HET GEZIN VERBEKE - COREYNEN. Geef in een half A 4tje jouw mening over het clandestien slachten en de straf die daarvoor gegeven werd.

Maak een fotoreportage waarop je de crisis, de schaarste aan producten, laat zien.

Opdrachten v.o. onderbouw

[Pinterest](#)

Wat voor producten waren schaars? Welke maatregelen trof de regering om de schaarse producten te verdelen? Zoek een menu in het [Kookboek WO I](#)

Welke schaarse producten heeft men in het menu vervangen?

Bedenk zelf een vervanging voor schaarse producten; zeep, brandstof, vlees,

Opdrachten v.o. bovenbouw

[Pinterest](#)

[Wereldoorlog 1418 Lokale noden](#)

[Omroep Zeeland lamsoor en zeekraal](#) (5,31 min.)

Wat waren de gevolgen voor de consument, boeren die producten teelden, fabrikanten, sociale gevolgen voor arm en rijk.

6. Anti-annexatie

Op 11 november 1918 tekenen de oorlogvoerende landen een wapenstilstand. Na vier jaar pakken de Zeeuwen de draad weer op en gaan door met hun leven. Maar het Nederland en het Zeeland van vóór 1914 zijn niet meer. De Eerste Wereldoorlog zorgt na afloop nog enkele jaren voor grote problemen in landbouw, industrie en nijverheid. De werkloosheid stijgt, de waarde van het geld daalt, er is nog steeds honger, smokkelen blijft aanhouden en de misdaad neemt toe.

Op politiek vlak komt er voor mannen algemeen kiesrecht. Vrouwen krijgen het passief kiesrecht. Op economisch en maatschappelijk vlak is het liberale geloof in het 'niet ingrijpen' voorbij. Voortaan bemoeit de overheid zich met tal van zaken. Het is het begin van de latere verzorgingsstaat.

In Zeeuws-Vlaanderen blijft de oorlog de inwoners achtervolgen. De oorlog is voorbij, maar België, dat door de Duitsers vier jaar is bezet, eist schadevergoeding en wil Zeeuws-Vlaanderen en Limburg annexeren. De Zeeuws-Vlaamse bevolking blijft niet bij de pakken zitten. Gemeenten richten comités op, gesteund door de Nederlandse regering. Geheime propaganda, diplomatieke contacten en grote bedrijven spelen nationaal en internationaal een rol in de anti-annexatiebeweging. Begin juni 1919 bepalen de grote mogendheden in het Franse Versailles dat Limburg en Zeeuws-Vlaanderen Nederlands grondgebied blijven.

Meer informatie over dit thema.....

[Zeeuwse Ankers - anti-annexatie](#)

[Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Anti-annexatie](#)

De leerlingen bekijken de [Prezi](#) presentatie. De vragen van de Kijkwijzer bronnen (docentenhandleiding pagina 4) kunnen daarbij gesteld worden.

Bij de lesideeën staan meer bronnen. Attendeer de leerlingen steeds op de bronnen bij het maken van de opdrachten.

Bronnen op Zeeuwse Ankers:

[Anti-annexatie actie foto](#)

[Tekst Zeeuws-Vlaams volkslied](#)

[Omroep Zeeland Oranje boven!](#) (5,08 min.)

Vragen bij de bronnen:

Wat betekent (anti-)annexatie? Waarom wilden de Belgen Zeeuws-Vlaanderen en Zuid-Limburg annexeren? Wat vind je van de motieven van de Belgen om annexatie te eisen? Welke acties zie je in de bronnen om te protesteren? Wie gingen actie voeren? Wat vind je van die acties?

Het Zeeuws-Vlaams volkslied is geschreven in 1917 door ds. J.N. Pattist en J. Vreeken. De muziek is van A. Lijssen. Het lied is net als het Zeeuws volkslied een reactie op de Belgische annexatieplannen naar aanleiding van de Eerste Wereldoorlog. Nederland was daarin neutraal gebleven, maar de Belgen vonden dat Nederland zich door die neutraliteit pro-Duits had opgesteld en eisten daarom Zeeuws-Vlaanderen en Limburg op. In Zeeland werd fel op de Belgische eisen gereageerd. In Zeeuws-Vlaanderen werd een strijdlid geschreven dat de band tussen het 'landje' en Nederland benadrukte. Later groeide het lied uit tot het [Zeeuws-Vlaams volkslied](#)

Opdracht p.o.

[Omroep Zeeland Oranje boven!](#) (5,08 min.)

Na de oorlog eist België als schadevergoeding Zeeuws-Vlaanderen op. De Zeeuws-Vlamingen willen echter bij Zeeland horen en Zeeland wil de Zeeuws-Vlamingen niet kwijt. Het Zeeuws-Vlaamse volkslied wordt gecomponeerd en een groots opgezet protest volgt met de anti-annexatiebetoging in Den Haag. Beluister/lees de [Tekst Zeeuws-Vlaams volkslied](#)

Motiveer waarom je niet wilt dat Zeeuws-Vlaanderen bij België gaat horen. Bedenk een actie tegen de annexatie van Zeeuws-Vlaanderen of maak een protestbord.

Opdracht v.o. onderbouw

[Omroep Zeeland Oranje boven!](#) (5,08 min.)

Zie de opdracht hierboven. Bekijk het Zeeuwse Canonvensterfilmpje. Noteer waarom de Belgen Zeeuws-Vlaanderen wilden annexeren en noteer waarom de Zeeuws-Vlamingen dat niet wilden. Maak protestborden vanuit meerdere partijen: de Belgische kant en de Zeeuws-Vlaamse kant.

Opdracht v.o. bovenbouw

Twitteren over de (anti)-annexatie. In deze les gaan jullie je eerst verdiepen in de anti-annexatiebeweging. Wat is de anti-annexatie beweging, waar ging het om, waarom is deze beweging opgericht?

[Omroep Zeeland Oranje boven!](#) (5,08 min.)

[Zeeuwse Ankers Anti-annexatie](#) Lees het verhaal.

Jullie gaan met elkaar (op papier) 'twitteren' over de kwestie. Hiervoor vormen jullie groepjes van vijf. Elk groepje kiest uit onderstaande personen die daarbij betrokken waren: Dominee Pattist, historicus en archivaris de Hullu, een Rotterdamse havenbaron, Van Karnebeek Nederlandse minister van Buitenlandse Zaken en de Belgische minister van Buitenlandse Zaken, Paul Hymans.

De bedoeling is dat jullie op zoek gaan naar de inhoud van de kwestie en de standpunten van de partijen. Als jullie de informatie hebben gevonden, kiezen jullie elk een persoon. In de twitterberichten moet in ieder geval aandacht worden besteed aan de punten die op jullie A4tje genoemd zijn.

Zoek op welke actuele annexaties (zoals de Krim) er zijn.

Bijlage

Websites, literatuur, adressen en gastdocenten in de klas

NEDERLAND

- Platform herdenking 100 jaar WOI: eerstewereldoorlog.nu
- Stichting 100 jaar Nederland en WOI: www.100jaarnederlandenwo1.nl
- Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog: www.ssew.nl
- Literatuur, films, foto's, verhalen: www.wereldoorlog1418.nl
- [Forum WO I](#)
- [Isgeschiedenis](#)
- [NPO geschiedenis dossiers](#)
- [NPO Histomap Nederlandse oorlogsverhalen](#)
- [Geert Mak 'Het Schot'](#)
- v.o.: [Schooltv WO I](#)
- p.o.: [Schooltv WO I](#)
- p.o.: [Klokhuis WO I](#)
- [WO I Kookboek](#)
- [NTR Kleine handen in een grote oorlog 1914-1918](#)

BELGIË

- [Inflandersfields](#) Lespakketten basisonderwijs en voortgezet onderwijs
- [Ijzertoren](#) Museum info en lespakketten
- [Passchendaele](#) Memorial Museum
- [Excursie Ieper](#) Tour langs diverse punten: loopgraven, musea, Last Post (20 uur), Tyne Cot Cemetery
- [nootmeeroorlog.be](#) Webquest West-Vlaanderen, kies een WO I figuur (p.o.)
- [Kinderen in bezet gebied](#) (p.o.)
- [Brave little Belgium](#) Documentaires op facebook
- [Het geheim van Youssef](#) Illegaal in België

ZEELAND

Zeeuwse thema's op de website [Zeeuwse Ankers](#)

- [Belgische vluchtelingen in Zeeland](#)
- [Doodendraad](#)
- [Spionage](#)
- [Smokkel](#)
- [Bombardement Zierikzee 1917](#)
- [Anti-annexatiebeweging](#)
- [Mobilisatie](#)
- [Spaanse griep](#)

TV uitzendingen 2016 [Omroep Zeeland Zeeland tijdens WO I](#)

Archieven

- [Zeeuws Archief](#)
- [Zeeuws Archief Pinterest](#)

- [Gemeentearchief Goes](#)
- [Gemeentearchief Goes vluchtelingen](#)
- [Gemeentearchief Goes WO I](#)

- [Gemeentearchief Goes WO I presentatie](#)
- [Gemeentearchief Schouwen-Duiveland ppt WO I](#)
- [Gemeentearchief Vlissingen](#)
- [Gemeentearchief Vlissingen blogspot](#)
- [Krantenbank Zeeland](#)

Diversen

www.deoorlogwasoveral.eu
[Doodendraad documentaire](#)

PZC

- [PZC blog](#)
- [Dodendraad bij grens de Klinge herdacht](#)
- [Dodendraad werkt op zonne-energie](#)

Gastdocenten

SSEW-informatie

Bij de Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog SSEW is veel inhoudelijke informatie aanwezig over allerlei onderwerpen i.v.m. de Eerste Wereldoorlog, ook over Nederland, van bondgenootschappen tot loopgraven en bommenwerpers. Een eerste bron is de informatie op de website (SSEW.nl), maar het is mogelijk om door te vragen bij een deskundige, voor toelichting, rechtstreekse doorverwijzing naar een bruikbaar artikel, advies en eventueel een presentatie 'in de klas'.

Voor contact: [SSEW](#)

Muziek

- www.gebroedersbin.nl
- [Lied Bombardement op Zierikzee](#)
- [Tekst Zeeuws-Vlaams volkslied](#)
- [Zeeuws-Vlaams volkslied](#)

Locaties

- **Vlissingen**, Noorderbegraafplaats Rooseveltlaan. Ingericht op initiatief van een vereniging van Belgische vluchtelingen, met een door hen geschonken monument, waar alle in Zeeland begraven geallieerde militairen uit de Eerste Wereldoorlog zijn samengebracht (op twee na: in Kamperland en Zonnemaire): 34 Britten, (aangespoelde piloten en zeelui), 4 Belgen (overleden geïnterneerde militairen) en 3 Fransen (krijgsgevangenen in Duitsland, die bij hun repatriëring in 1918 via Vlissingen tijdens de reis zijn overleden). Er liggen 36 doden uit het Gemeenebest. Van elf daarvan is de identiteit onbekend. Verder liggen er vijf Belgen (waaronder één burger) en twee Fransen. De Belgische vereniging "Herdenken om te strijden" heeft hier een monument geplaatst.
- **Westkapelle** begraafplaats [Grafzerk voor omgekomen marinemannen](#)
- **Goes**, een [wandelroute WO I](#) langs plaatsen met herinneringen aan de tienduizenden zuiderburen die naar Goes uitweken in oktober 1914 door de verschrikkingen van de Eerste Wereldoorlog.
- [Gedenksteen Goes onthuld](#)
- [Omroep Zeeland wandelroute Goes](#)
- **Koewacht** [Koewacht, witte tegel en infobord](#)

Literatuur

- Bauwens, André, Miranda Haak, Bange jaren. Zeeuws-Vlaanderen en de Eerste Wereldoorlog, in: Bijdragen tot de geschiedenis van West-Zeeuws-Vlaanderen, nr. 43, 2014.
- Coninck, W.C.J.A. de, 'Van d'Ee tot Hontenisse...; mobilisatie van de Zeeuws-Vlamingen door een vaderlandslievende predikant uit Aardenburg', in: Archief. Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 2003, pp. 79-99.
- Kamelar, Rob, Jacques Sicking en Menno Wielinga (eds.), De Eerste Wereldoorlog door Nederlandse ogen. Getuigenissen – verhalen – betogen, Amsterdam, 2007.
- Klinkert, W., 'Verdediging van de zuidgrens 1914-1918', in: Militaire Spectator, 156 (1987) nr. 5, pp. 213-219 en in: Militaire Spectator, 156 (1987), nr. 6, pp. 250-257.
- Kraaijestein, Martin & Paul Schulten (red.), Wankel evenwicht. Neutraal Nederland en de Eerste Wereldoorlog, Soesterberg, 2007.
- Lith, Hans van, Plotseling een vreselijke knal. Bommen en mijnen treffen neutraal Nederland (1914-1918), Zaltbommel, 2001.
- Moeyes, Paul, Buiten schot. Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog 1914-1918, Amsterdam-Antwerpen, 2001.
- Rood, Evelyn de, Oorlogsgasten. Vluchtelingen en krijgsgevangenen in Nederland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Zaltbommel, 2000.
- Ruis, Edwin, Spionnennest 1914-1918. Spionage vanuit Nederland, in België, Duitsland en Engeland, s.l., 2012.
- Smidt, H.A.R., 'De bestrijding van de smokkelhandel door het leger tijdens de Eerste Wereldoorlog', in: Mededelingen van de sectie Militaire Geschiedenis, 15 (1993), pp. 43-72.
- Zwemer, Jan, Allie Barth, Zeeland tijdens de Eerste Wereldoorlog, Goes, 2014.

Films

- [Geschiedenis24, All quiet on the Western front](#) De film gaat over een groep jongens die soldaten worden in de Eerste Wereldoorlog. De film vertelt het verhaal van Paul Baumer, die diende in het Duitse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog. Goede weergave van het sentiment van voor en tijdens de Eerste Wereldoorlog. Maar ook het besef van de waanzin van de Oorlog.
- [All quiet on the western front](#) Hele film uit 1979 (2 uur)
- [Patria](#) – trailer: De eerste Nederlandse speelfilm over de Eerste Wereldoorlog. Aan te vragen voor uw school, eventueel met bezoek van de regisseur.
- [Warhorse](#) – trailer
- Merry Christmas (2005) – [imdb](#)
De film gaat over het kerstbestand, de wapenstilstand in 1914 aan het westerse front tijdens kerst. Volgt de soldaten aan de Franse, Duitse en Britse kant. Ieder spreekt ook in zijn eigen taal.
- Un long dimanche de fiançailles (2004) – [imdb](#)
Een romantische oorlogsfilm die een kleurrijk beeld schetst van het leven in Frankrijk rond de Eerste Wereldoorlog en van de verschrikkingen van de loopgravenoorlog aan de Somme. Het volgt het verhaal van een vrouw die haar verloofde verliest tijdens de Eerste Wereldoorlog.
- [Kleine handen in een Grote oorlog](#) De Eerste Wereldoorlog wordt weer tot leven gebracht met een samenspel van zeldzame archiefbeelden en drama.

Dit project is ontwikkeld door

- Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland
- Bureau Villakulla Aardenburg, Estelle Slegers Helsen
- Nilsson communicatiekunstenaars Goes

In samenwerking met:

- Zeeuws Archief
- Gemeentearchief Goes
- Gemeentearchief Kapelle
- Gemeentearchief Schouwen-Duiveland
- Gemeentearchief Sluis
- Gemeentearchief Tholen
- Gemeentearchief Vlissingen
- ZB, Planbureau en Bibliotheek van Zeeland
- Heemkundige Kring West-Zeeuws-Vlaanderen
- Stichting De Oorlog Was Overal
- Stichting Studiecentrum Eerste Wereldoorlog, Leo van der Vliet

Met dank aan:

- André Bauwens, historicus
- Willy Verschraegen, historicus
- Katrijn van Goethem, docent geschiedenis Reynaert college Hulst
- Freek Verwijs, docent geschiedenis VMBO Calvin College Krabbendijke

Het project is financieel mogelijk gemaakt door de Provincie Zeeland

Middelburg, juli 2016 bijgewerkt